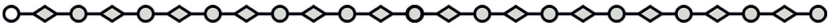
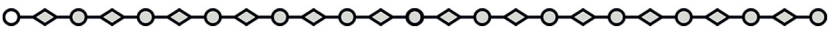




EKRANDA KAYBOLAN ÇOCUKLAR



Dijital Otizmden Korunmak
Mümkün



PROF. DR. VEYSİ ÇERİ



İÇİNDEKİLER

Bölüm 1:	
Otizmi Anlamak.....	15
Bölüm 2:	
Riskli Çocuk	28
Bölüm 3:	
Dijitalleşmenin Yükselişi	33
Bölüm 4:	
Ekranlar ve Çocuk Gelişimi	39
Bölüm 5:	
İnsan İnsanı İnsanla Öğrenir	48
Bölüm 6:	
Ekranla Geçen Süre ve Otizmin Arkasındaki Bilim...	58
Bölüm 7:	
Bebeklikten Başlayan Dijital Emzirme.....	66
Bölüm 8:	
Nöronlar, Duygular ve Ekran Işığı.....	72
Bölüm 9:	
Duyusal Aşırı Yüklenme	78
Bölüm 10:	
Duyular Bozulduysa, Bedenden Başlamak Gerek.....	86

Bölüm 11:

Oyuncak Zehirlenmesi: Çokluğun İçindeki Yokluk....93

Bölüm 12:

Bağ Kurmadan Büyümek99

Bölüm 13:

Doğuştan Vardı 102

Bölüm 14:

Dijital Tetik: Otizmi Uyandıran Sessiz Fıtil 109

Bölüm 15:

“Benim Çocuğum Doğuştan Böyle Değildi” 115

Bölüm 16:

Parmakla Kaydırılan Çocukluk 121

Bölüm 17:

YouTube Ninnileri, TikTok Masalları..... 125

Bölüm 18:

Sese Tepki Vermeyen Gözler 131

Bölüm 19:

Çocuk Değil, Telefon Büyütüyor..... 137

Bölüm 20:

Göz Gözeyse, Ruh Ruhadır 142

Bölüm 21:

Bölüm Ruhsal Mayalanma 146

Bölüm 22:

5000 Çocuğun Anlattığı Yeni Hikâye..... 163

Bölüm 23:

Gerçek Hayat Hikâyeleri: Çocukları Yakalamak 179

Bölüm 24:	
Kriz Yönetimi: “Tablet Gitti, Fırtına Koptu”	
(21 Günlük Detoks Rehberi)	215
Bölüm 25:	
Temasın Terapötik Gücü	222
Bölüm 26:	
Suçlu Kim? Toplum mu, Teknoloji mi?	228
Bölüm 27:	
Konuşmayı Unutan Çocuk.....	235
Bölüm 28:	
Çalışan Ebeveynin Vicdan Azabı: Mükemmel Değil, “Yeterince İyi” Olmak.....	240
Bölüm 29:	
Oyun Oynamayı Unutanlar İçin Kopya Kâğıdı.....	246
Bölüm 30:	
Anne-Baba Değişir, Dünya Değişir	252
Bölüm 31:	
Treni Kaçırarak.....	257
Bölüm 32:	
Ekranı Azalt, Teması Arttır: Bilim Ne Diyor?	262
Bölüm 33:	
Sağlıklı Dijital Kullanım Mümkün mü?	267
Bölüm 34:	
İki Yol, Tek Bir Sessizlik: Klasik Otizm ve Dijital Otizm	272
Bölüm 35:	
Oyunun Gücü, Doğanın Sesi	280

Bölüm 36:

Sosyal Etkileşimin Gücü286

Bölüm 37:

Bir Bahçeli Ev Kadar Şifalı292

Bölüm 38:

SON SÖZDEN ÖNCE: Yeni Tanrılara Sunulan

Eski Kurbanlar.....296

SON SÖZ301

*Otizm tanısı alan çocukların sayısı her yıl artıyor.
Peki ya bazıları, otizmin değil de kurduğumuz yeni
dünya düzeninin kurbanıysa?*

*Bebek diye bir şey yoktur.
Anne ve bebek birimi vardır.*

Donald W. Winnicott

Gözlerimin Önünde Kaybolan Çocuklar

Bahar aylarının başıydı. Güneş, hastane camlarından içeri kırılıyordu, çocuk polikliniğinin koridorları her zamanki gibi karışıktı. Ama o gün, beş yaşındaki Aras kapıdan içeri girerken farklı bir şey taşıyordu yanında. Ne bir oyuncak, ne bir kitap...

Bir tablet.

Ekranla kurduğu ilişki öyle güçlüydü ki, annesinin elini değil tableti sımsıkı tutmuştu. Kapıdan geçerken bile başını kaldırmadı. Beni görmedi. Belki görüyordu da tanımıyor-du. Ya da kabul etmesi benim için acı ama görmeye değer bulmuyordu.

Adını söyledim.

Yanıt yok.

Adını biraz daha yüksek sesle söyledim.

Yine yanıt yok.

Kalkıp yaklaştım. O an annesi mahcup bir şekilde fısıldadı:

“Hocam... bir şeylere dalınca pek duymuyor, ama isteyince bakıyor.”

Dikkatle baktım. Evet, ekranın ışığına kitlenmiş gözleri vardı ve odada tanımadığı, bilmediği bir yetişkinin, bir hekimin, bir insanın olduğunu fark etmiyordu.

Ya da insanla nesneleri birbirinden ayırt edemiyordu.

Araş'la bağ kuramadım. Seslendim, orali olmadı. Göz teması kurmak için çabaladım ama göz göze gelemedik. El uzattım, karşılık alamadım. Elindeki tableti aldığımda sinirlendi. Yüzüme bakmadan, beni umursamadan cansız bir nesneden almaya çalışır gibi tableti almaya çalıştı. Çömeldim, tableti göz hizama götürüp “Bunu mu istiyorsun?” dedim. Öfkeyle gözlerimin içine bakıp *evet* dercesine kaşlarını çatı. O an içimden *oh be* çekip içindeki çocuk orda diye sevindim. Tableti tabii ki vermedim. Ortalıkta dolanmaya başladı. Ben de anneyle sohbete başladım.

Annesine “Hangi kelimeleri biliyor?” diye sordum.

Duraksadı.

“Hocam... video izlerken gülüyor, bir şeyler mırıldanıyor ama... konuşmuyor. Birkaç kelime söylüyordu, onları da bıraktı.”

Sonra yavaşça ekledi:

“Eskiden bana sarılırdı. Ama artık sarılmayı sevmiyor, en fazla tableti bana uzatıyor... açmam için.”

Bunu ilk kez yaşamıyordum. Ama o gün ilk kez kendime şunu sordum:

“Biz neyi gözden geçiriyoruz?”

Otizm tanısı koyduğumuz vakaların sayısı her yıl artıyordu. Ama bu çocuklar klasik otizm tanımlarına tam olarak uymuyordu.

Onlar içe doğmamışlardı; içe çekilmişlerdi.

Duyularını doğal sesler değil, yapay efektler doyuruyordu.

Sosyal becerilerini oyunla değil, ekranla “geçıştiriyorlardı”.

Ailelerinden kopmamışlardı belki — ama onlara temas etmeden büyümeye meyilliydiler.

Ve en sarsıcısı:

Bu çocukların sayısı gün geçtikçe artıyordu.

Bu Kitap, İçlerindeki Çocukları Fazla Uzaklaşmadan Çağırarak İçin Yazıldı

Otizm, 1980’lerde her 10.000 çocuktan 4’ünde görölüyordu.

Bugün bu sayı 31’de 1’e kadar indi.

Ve evet, tanı kriterleri değışti, farkındalık arttı — ama sadece bunlar değil.

Önce biz değıştik. Sonra dünya değışti. Ve en sonunda da çocuklar...

Göz teması kurmayan, konuşmayan, takıntılı şekilde aynı videoları tekrar tekrar izleyen, insan yerine ekranla ya da eşyalarla bağ kuran binlerce çocuk...

Çoğu doğarken tipikti.

Ama büyürken uzaklaştılar, yalnızlaştılar, farklılaştılar. Popüler söylemle ‘atipikleştiler.’

Çünkü onları büyüten dünya, dokunmadan büyüten bir dünyaydı.

Anne-baba yorgundu.

Hayat hızlıydı.

Evler kalabalık ama sessizdi.

Çünkü televizyonun sesinden başka bir ses duyulmuyordu.

İnsanlar birbirine bakmıyordu.

Herkes elindeki ya da karşısındaki bir ekrana bakıyordu.

Sokakta, mahallede de kimsecikler yoktu.

Anneanne, babaanne, dede ya da amca, dayı, hala yoktu.

Mecbur kalan çocuklar... parmak ucuyla kaydırılan bir gerçeklikte büyüdüler. Ve çabucak bu yeni gerçekliğe uyum sağladılar.

Birbirinden uzaklaşan insanlar, yalnızlığa alışan çocuklar ve temassız ilişkilerin norm haline geldiği bir çağda yaşıyoruz.

Her şeyi “daha kolay” yapmak isterken çocukluğun en kötü yolunu seçtik: **onu hızla geçmek.**

Koşmayan, düşmeyen, bağırmayan, yaramazlık etmeyen, ilgi beklemeyen ve öylece duran çocuklar olsun istedik.

İzlemeye, susmaya, oyalanmaya dayalı bir çocukluk.

Bu kitap, işte bu kayboluşun izini sürmek için yazıldı.

Sadece bir akademik metin değil; bir çocuğun sessizliğinde yankılanan çığlığı duymak için.

Sadece ebeveynleri uyarmak için değil; toplumu yeniden temas etmeye çağırmak için.

Sadece dijital otizmi anlamak için değil; **çocukluğu yeniden hatırlatmak** için.

BÖLÜM 1: OTİZMİ ANLAMAK

*“Bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşesine
bu hasret bizim.”*

Nazım Hikmet

Tanılar çoğu zaman bir hastalık değildir. Bir çocuğun dünyaya verdiği cevaptır.

“Bir çocuk düşünün...

Her şey yolunda sanılıyor.

Ama o sürekli bir yerlere ya da bir şeylere dalıp gidiyor.

Adı söylenince dönüp bakmıyor.

Parmakla gösterilen nesneye bakmıyor.

Kalabalıkta ağlıyor, yalnızken susuyor.

Konuşuyor ama anlamıyor.

Ya da anlıyor ama konuşmuyor.

Ve bir gün bir rapor geliyor:

‘Otizm Spektrum Bozukluğu’...

Aile önce anlamıyor.

Sonra araştırıyor, üzülüyor, korkuyor.

Kimi bu aşamada şok olup bu durumu görmezden geliyor. Hiç duymamış gibi davranıyor.

Kimi yas reaksiyonu geliştirip dünyaya küsüyor, içine kapanıyor.

Kimisi canhıraş bir yol bulmaya çalışırken umut tacirlerinin eline düşüyor. Ailenin umudu, çocuğun geleceği sömürülüyor.

Oysa otizm bir son durak değil. Bir başlangıç.

Ama **erken fark edilmezse**, yol çok daha zor oluyor.

Otizm Nedir?

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB);

- sosyal etkileşim,
- iletişim becerileri
- ve tekrarlayıcı davranışlar alanında zorluklarla seyreden **gelişimsel bir bozukluktur**.

Doğuştan gelen **nörogelişimsel farklılıklarla** ilişkilidir. Çocuk bunu bilerek yapmaz; beyni böyle çalışır, böyle algılar, böyle yanıt verir. Bu nedenle otizmi anlamak; çocuğun dünyaya nasıl baktığını anlamaya çalışmaktır.

Yani çocuklar bu farklılıkla doğar, ama bu her hastalık durumunda olduğu gibi çevresel faktörlerle **artabilir, şiddetlenebilir ya da hafifleyebilir**.

Otizm bir kişilik değil, bir gelişim şeklidir.

Ancak bu gelişim, çocuğun dünyayla kurduğu bağları etkilediği için, **erken müdahale** hayati önemdedir.

Otizm, bir “hastalık” değildir.

Ama **desteklenmezse**, çocukta ciddi gelişimsel gecikmelerle aksamalara yol açarak birçok hastalıktan daha fazla işlevsellik kaybına yol açıp zarar verebilir.

Temel Belirtiler Nelerdir?

Otizm belirtileri genellikle **3 yaşından önce** fark edilir. Ancak bazı durumlarda daha geç ya da çok hafif şekillerde ortaya çıkabilir.

1. Sosyal İletişim ve Etkileşim Güçlükleri

- Adı söylendiğinde bakmama veya nadiren bakma
- Göz teması kurmama veya temasın kısa sürmesi
- İnsanlara ilgi duymama
- Ortak dikkat eksikliği (baktığınız yere bakmama, parmakla gösterdiğine bakmama)
- Oyuna katılmama, yalnız oynama
- Taklit becerilerinde zayıflık
- Duyguları anlamakta ve ifade etmekte zorluk
- Akran ilişkilerinde sorun yaşama

2. Tekrarlayıcı Davranışlar ve Sınırlı İlgi Alanları

- Aynı nesnelerle uzun süre uğraşma
- Rutinlere aşırı bağlılık
- El çırpma, sallanma, kendi etrafında dönme gibi hareketler
- Işık, ses ya da dokunmaya karşı aşırı hassasiyet veya ilgisizlik
- Bazı nesnelere takıntılı bağlanma

3. Dil ve İletişim Alanında Gelişim Farklılıkları

- Konuşmanın hiç başlamaması
- Gecikmiş konuşma
- Tekrarlayıcı konuşmalar (ekolali)
- Anlamli iletişim kurmakta zorlanma
- Karşılıklı konuşmalara katılamama

Her çocuk farklıdır.

Otizm, **bir spektrumdur.**

Yani bazı çocuklar çok belirgin belirtiler gösterirken, bazıları çok hafif semptomlarla sadece sosyal zorluklar yaşayabilir.

Tanı Nasıl Konur?

Otizm tanısı tek bir testle konmaz.

Klinik gözlem, gelişim öyküsü, ebeveyn görüşmesi ve psikometrik değerlendirmeler bir araya getirilerek tanı konur. Mümkünse tek bir görüşmede tanı konmamalı ve çocuk farklı ortamlarla ve zamanlarda yeniden değerlendirilmelidir. Aksi takdirde yanlış tanı koymak işten bile değildir.

Tanı süreci bir uzman ekip tarafından yürütülmelidir:

Çocuk psikiyatristi, çocuk nöroloğu, gelişimsel pediatrist, ergoterapist, dil konuşma terapisti ve özel eğitim uzmanı gibi alanlar tanı ve takip sürecinde birlikte çalışmalıdır.

Güncel İstatistikler ve Eğilimler

2025 CDC verilerine göre:

- Amerika'da her 31 çocuktan biri otizm tanısı alıyor.
- 2000 yılında bu oran 1/150 idi.

- Artış hızı dikkat çekici.
- **Türkiye’de** resmi ve güncel veri sınırlı.
- Ancak Sağlık Bakanlığı ve TODEV verilerine göre bu oran **1/44 ila 1/66 arasında** değişiyor.
- Otizm, erkek çocuklarda **4 kat daha fazla** görülüyor.
- Tanı yaşı çoğu ülkede hâlâ **3-5 yaş arası**, yani hâlâ çok geç. Ancak hedeflenen, **18. ayda fark etmek**.

Artışın Sebepleri

- Tanı kriterlerinin genişlemesi
- Toplumsal farkındalığın artması
- Erken tanı olanaklarının çoğalması
- **Çevresel faktörlerin (ekran, izolasyon, stres, ağır metaller, pestisitler, gıda koruyucu maddeleri, GDO’lu ürünler)** çocuk üzerindeki etkilerinin artması

Bu kitapta savunduğum temel tez de burada başlıyor:

Genetik yatkınlık bir zemin olabilir,

ama aşırı ekran, azalan temas ve insan yoksunluğu bu yatkınlığı harekete geçirebilir.

Bu yüzden...

Bu kitap tanı koymak için değil, **anlamayı sağlamak için** yazıldı.

Çünkü ne kadar erken anlarsak, o kadar erken temas ederiz.

Ne kadar erken temas edersek, o kadar çok çocuğu, daha fazla uzaklaşmadan gittikleri yerden **yeniden dünyamıza çağırabiliriz.**

Aileler İçin Yaşa Göre Kontrol Listesi

“Bir şeyler yolunda mı?” demeye başladığınız anda başvurabileceğiniz farkındalık rehberi

0-18 Ay Arası

- ✓ İsmi söylendiğinde başını çeviriyor mu?
- ✓ Size gülümsediğinde karşılık veriyor mu?
- ✓ Göz teması kuruyor ve sürdürüyor mu?
- ✓ Başkalarının mimiklerine tepki veriyor mu (örneğin ağladığınızda bakıyor mu)?
- ✓ Parmakla işaret ediyor mu?
- ✓ Cee-eee, alkış gibi taklit oyunlarına katılıyor mu?
- ✓ Seslere aşırı tepki (korku, irkilme) ya da hiç tepki göstermeme durumu var mı?
- ✓ Oyunaçığını paylaşmak veya size göstermek gibi davranışları var mı?

● **İki veya daha fazla maddeye “hayır” diyorsanız, bir uzmanla görüşmek faydalı olabilir.**

18-24 Ay Arası

- ✓ En az 6-10 kelimesi var mı?
- ✓ Oyuncakla sembolik (taklit) oyun kurabiliyor mu? (Örn. telefonu kulağına götürme)
- ✓ Size bir şeyi göstermek için parmakla işaret ediyor mu?
- ✓ İlginizi çekmek için sizi oyuna dahil etmeye çalışıyor mu?
- ✓ Sizin söylediklerinizi taklit ediyor mu?

- ✓ Ortak dikkat kurabiliyor mu? (Bir nesneye birlikte bakma, paylaşma)
- ✓ Basit yönergeleri anlıyor ve uygulayabiliyor mu?
- **İki veya daha fazla maddeye “hayır” diyorsanız gelişimi değerlendirmek gerekebilir.**

24-36 Ay Arası

- ✓ En az 2-3 kelimelik cümleler kurabiliyor mu?
- ✓ Kendi yaşlılarıyla basit oyun kurabiliyor mu?
- ✓ Göz teması anlamlı ve doğal mı?
- ✓ Sorduğunuz basit sorulara cevap veriyor mu?
- ✓ Hayali oyunlara (örneğin oyuncak bebeğe yemek yedirme) katılıyor mu?
- ✓ Konuşurken jest ve mimiklerini destekleyici olarak kullanıyor mu?
- ✓ Yeni durumlara uyumu genelde kolay mı?
- **Birden fazla sosyal/iletişimsel belirti varsa gelişimsel destek önerilir.**

36-60 Ay Arası

- ✓ Akranlarıyla oyun kurabiliyor ve sürdürebiliyor mu?
- ✓ Konuşmaları karşılıklı mı, yoksa sadece kendi ilgisini mi anlatıyor?
- ✓ Mizahı, jestleri, duyguları anlamakta zorlanıyor mu?
- ✓ Göz teması, mimik ve tonlama doğal mı?
- ✓ Grup içinde sıraya girebiliyor, kurallara uyabiliyor mu?

✓ Aşırı sınırlı ilgi alanı veya tekrar eden konuşmaları var mı?

✓ Mecaz ifadeleri (örneğin “burnumda tütüyorsun”) anlamakta zorlanıyor mu?

● **Cevaplar çoğunlukla “hayır” ise sosyal-iletişim temelli bir değerlendirme faydalı olur.**

Unutmayın:

Bu liste tanı koymak için değil, **erken farkındalık geliştirmek içindir.**

Her çocuk farklı hızda gelişir. Ancak önemli olan gecikmeyi değil, **ilişki eksikliğini** fark etmektir.

Ebeveynler İçin Yol Haritası: Şüpheleniyorsanız Ne Yapmalısınız?

1. Erken Fark Et – Gecikme

- “İsmi söyleyiyoruz ama bakmıyor.”
- “Parmakla gösterdiğim şeye bakmıyor.”
- “Oyuna dahil olmuyor.”
- “Hiç konuşmadı / konuştu ama durdu.”
- Bu cümleler birer uyarı sinyalidir. Erken şüphe hayatı önem taşır.

2. İzlemeyi Bırak, Değerlendirmeye Götür

Çocuğunuzu “biraz daha bekleyelim” diyerek yıllarca gözlemlemeyin. Hemen bir **çocuk psikiyatristine** başvurun. En kötü ihtimalle çocuğunuz bir doktor tarafından muayene edilmiş olur. Üstelik kan alma yok, çocuğu zorlama yok, çocuk psikiyatrisi kliniklerinde sadece oyun ve

oyuncak var. Üstelik özel muayenelere gidip para vermenize de gerek yok. Çünkü artık her ilde hatta kimi ilçelerde bile devlet hastaneleri ile üniversite kliniklerinde çocuk psikiyatristleri var. Yani ne maddi ne manevi açıdan kaybedeceğiniz bir şey yok. Oysa geç kalmak çocuğunuzun hayatında telafisi çok zor sorunların ortaya çıkmasına yol açabilir.

3. Tanıdan Korkma, Geç Kalmaktan Kork

Otizm tanısı bir etiket değil, bir **erken müdahale fırsatıdır**. Tanı almak çocuğu sınırlamaz, tam tersine yol açar. “Etiketlenmesin” diye kaçınmak yerine, doğru müdahale ile güçlenmesini sağlamaya çalışmak daha akıllıcadır.

4. Ekranı Tamamen Kaldırın

Ekran kullanımı sadece otizimli çocukların değil, bütün çocukların gelişimini yavaşlatır. Özellikle sosyal etkileşimde sorun yaşayan çocuklar için çok daha zararlıdır. Ekranı azaltmak değil, **tamamen kaldırmak** gerekir.

5. Oyuncakları Azaltın, Hatta Tamamen Kaldırın

Hiperfoküs dediğimiz, ilgi duyduğu şeylere aşırı odaklanma, hatta transa geçer gibi olup dünyadan tamamen kopma tutumu sergileyen çocuklarda oyuncaklar da ekrana benzer şekilde sosyal gelişimde aksaklıklara hatta gerilemeye yol açabilmektedir. Eğer çocuğunuz oyuncaklarla oynarken hiperfoküs halinde adeta kendinden geçiyor, size dakikalarca bakmıyor, ortamdan tamamen kopuyor ve ismine tepki vermiyorsa evdeki bütün oyuncakları derhal kaldırmanızı öneririm.

5. İlişki Temelli Etkileşimi Artırın

Sadece belirtileri izlemek yerine ilişkiyi arttırın. İlişki, en güçlü erken müdahaledir. Günde 1-2 saatlik yüz yüze oyun, karşılıklı konuşma ve dokunsal temas çocuğun gelişimini belirgin şekilde destekler. Mümkünse birebir oyun terapileri tercih edilebilir. Floortime/DIR ise çocuğun ilgisini takip ederek ilişkiyi derinleştirmeyi hedefleyen, ebeveynin çocuğun dünyasına adım atmasını kolaylaştıran oyun temelli bir yaklaşımdır; bu nedenle özellikle erken dönemde çok faydalı olabilir.

6. Özel Eğitim ve Sosyal Beceri Desteğini Erken Başlatın

Otizmin gidişatını en çok etkileyen şey **erken ve yoğun destektir**. Haftalık 1-2 saatlik destek değil, yapılandırılmış, bireyselleştirilmiş ve sürekliliği olan bir eğitim alınmalıdır.

7. Duyusal Hassasiyetleri Gözlemleyin

Otizmlı çocuklar, duyuşal sistemleri aracılığıyla aldıkları bilgileri işlerken farklı alanlarda farklı hassasiyetler gösterebilirler. Örneğin, bir çocuğun işitsel uyarılara karşı fazla duyarlı olurken, görsel uyarılara karşı daha az hassas olması mümkündür. Dokunmaya, sese, ışığa, kokulara aşırı tepkiler varsa **ergoterapi** desteği alınmalı. Bu aynı zamanda sosyal uyumu artırır.

8. Varsa Eşlik Eden Durumları Göz Ardı Etmeyin

DEHB, anksiyete, öğrenme güçlüğü, konuşma gecikmesi... Bunların her biri gelişimi etkiler ve birlikte tedavi edilmelidir. Gerekirse ilaç tedavisi bir araç olarak değerlendirilmeli, ancak asla tek başına yeterli sayılmamalıdır.

9. Yalnız Değilsiniz

Bu yol zor olabilir. Ama destek var. Uzmanlara, derneklere, grup terapilerine, destek gruplarına ulaşın. Unutmayın: Çocuklardaki bütün beceriler geliştirilebilirdir. Yani **tanı kader değildir. Ve fark etmek, değiştirme gücü verir.**

Aileler için Bir Tavsiye: Otizmlî Bir Uzmardan İlham Alarak

Etkili müdahalenin ilişki kurmaktan geçtiğinin altını çok kez çizdik, peki ama bu ilişkiyi kurarken yapmamız gereken daha farklı bir şey var mı? Kendisi ancak yetişkinlik döneminde otizm tanısı almış, kendi otizm deneyimi, düşünce tarzı ve algı biçimi üzerinden konuşan bir uzmanla tanıştırmak istiyorum sizleri: Temple Grandin.

“Bir cümleyi duyduğumda kafamda otomatik olarak bir film sahnesi oluşur.”

Temple Grandin’in bu ifadesi, kimi otizmlî çocukların **bilgiyi işleme ve anlamlandırma biçimlerini** anlamamız için önemli bir ipucu veriyor. Bazı otizmlî çocuklar, duydukları cümleleri otomatik olarak zihinsel bir “film sahnesi” hâline getirirler. Bu, sosyal ilişkileri anlamada çok önemli bir ipucudur.

Eğer çocuğunuz sözel anlatımda zorlanıyorsa, ona kelimelerle değil görüntülerle yaklaşmak çoğu zaman iletişimin anahtarı olur. Günlük rutinleri, sosyal durumları veya bir kuralı açıklarken çocuğunuzun zihninde oluşmasını istediğiniz küçük sahneleri yumuşak bir dille tarif etmek, onun dünyasına daha kolay girmenizi sağlar. Bir durumu anlatırken “düşün, şimdi kapıdan giriyoruz... sonra çantayı yerine koyuyoruz... öğretmen yüzüne bakıp gülümsüyoruz...” gibi betimleyici anlatımlar çocuğun kaygısını azaltır, adımları somutlaştırır ve davranışını düzenlemesini kolaylaştırır.

Tıpkı Temple Grandin gibi her otizmli çocuğun farklı bir hassasiyeti ya da dünyayı anlama şekli vardır. Ben sosyal gelişiminde aksama olan her çocuğu muayene ederken oyun sırasında bunu anlamaya çalışır, sosyal tepki vermesini sağlayan bir nokta bulmaya gayret eder ve bulursam bu nokta ya da hususu onunla bağ kurup güçlendirmek için kullanırım. Siz de çocuğunuzdaki bu alanlarla tutum ve hususları bulmak için kuyumcu hassasiyeti ile çalışın. Çünkü her çocuğun içinde, doğru anlaşıldığında ortaya çıkıp parlayan bir potansiyel vardır. Bazen sadece onun zihninin kullandığı dili keşfetmek bu potansiyelin kapısını aralar.

“Konuşuyor Ama Anlamıyor”

Ege 3 yaşına geldiğinde yüzlerce kelime kullanıyordu. Hatta birçok İngilizce kelimeyi de biliyordu. Ama hiçbir konuşması iletişim değildi. Uzman görüşmesi sonrası fark edildi ki Ege’nin ihtiyacı daha fazla kelime değil, daha fazla göz teması, kucaklama ve bir aradalıktı. Aileye verilen

“her biri 15’er dakikalık 6 karşılıklı oyun” protokolü sonrası Ege’nin göz teması ve anne babasına ilgisi belirmeye başladı, bir süre sonra taklit gelişti ve çok geçmeden ilk kez annesinin sorusuna “evet” diye karşılık vererek ikili sohbet başlattı.

“Sessizliğin İçindeki Çocuk”

Duru 4 yaşındaydı. Annesi onu çağırdığında bakmıyor, oyuncaklarını yan yana diziyo ama onlarla herhangi bir hayali oyun oluşturmuyor, farklı rollere girmiyordu. Yani **pretend play** (hayali oyun, oyuncak veya durumları gerçekmiş gibi canlandırma yeteneği, örneğin evcilik oynarken anne olmak, oyuncakları konuşturup bir hikâye kurmak gibi) yapamıyordu ve insanların yüzüne hiç bakmıyordu. Annesinin çok uslu, çok sakin diye tanımladığı Duru’nun sakinliğinin içinde aslında bir kopukluk vardı. Anneyle yapılan çalışmalar, oyun temelli etkileşimler ve ekranın tamamen kaldırılmasıyla Duru’nun insanlara ilgisi gelişip günden güne arttı ve ilk kelimeleri 5 ay içinde belirdi.